

4. Назаренко Л. М. Родинно-шкільний виховний простір як фактор соціального становлення особистості підлітка: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. – Херсон, 2005. – 17 с.
5. Програма формування педагогічної культури батьків / За редакцією Постового В. Г. – К., 2003. – С. 35–36.
6. Пустовіт Н. Педагогічне значення громадського екологічного руху // Рідна школа. – 2004. – № 7–8. – С. 23–25.

УДК 37.035

О.В. Хмизова

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Публікацію присвячено висвітленню основних напрямів і шляхів формування лідерської позиції у майбутніх вчителів початкових класів як складової їх професійної компетентності.

The article is devoted to the main directions and ways of forming of leader's position of future primary school teachers as a part of their professional competence.

Нова освітня парадигма самореалізації особистості висуває на перший план потребу у вчителів, який, взаємодіючи з дітьми на основі особистісного підходу, створюючи у навчально-виховному процесі партнерські стосунки, надає вихованцям можливості соціально цінного вільного самовизначення і самоствердження.

Необхідною умовою такої взаємодії виступає професійна компетентність педагога, який за специфікою своєї діяльності поєднує виконання функцій лідера і керівника.

Питання лідерської ролі вчителя вивчали А.С.Макаренко, І.П.Іванов, Ю.З.Гільбух, О.В.Киричук, Я.Л.Коломинський, К.Кларк, А.Болдвін, Л.Термен, Д.Кетена. Ми розглядаємо проблему формування лідерської позиції педагога в контексті дослідження виховання лідерської позиції у молодших школярів, зважаючи на важливість самоцінності особистості вчителя в цій виховній технології.

Метою статті є висвітлення основних напрямів і шляхів формування лідерської позиції у майбутніх учителів початкових класів як складової їх професійної компетентності.

Проблеми змісту, структури, вимірювання професійно-педагогічної компетентності розглядалися у дослідженнях Л.І.Божович, Г.С.Костюка, В.О.Сухомлинського, І.Д.Беха, О.Я.Савченко, В.А.Сластьоніна, К. Юр'євої, А.К.Маркової, Н.В.Кузьміної, В.А.Семиченко, І.А.Зимньої, І.А.Зязюна.

Так, К.Юр'єва визначає професійно-педагогічну компетентність як здатність фахівця кваліфіковано й ефективно діяти не тільки в стандартних умовах, але й вирішувати професійні завдання в ситуаціях, які вимагають творчого підходу [10]. За А.Марковою, професійно компетентною є така праця вчителя, в якій на достатньому рівні здійснюється педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, реалізується особистість учителя, який досягає добрих результатів у навчанні і вихованні школярів. Компетентність учителя визначається також співвідношенням у реальній праці професійних знань та умінь з одного боку і професійних якостей, – з іншого [5]. Отже, в професійно-педагогічній компетентності вченими передбачається інтеграція професійних знань, умінь, навичок та професійних особистісних якостей вчителя зі здатністю їх практичного застосування.

І.Зимня характеризує сформовану професійну компетентність як комплекс таких складників: готовність до виявлення компетентності; володіння знаннями змісту компетентності; досвід виявлення компетентності у стандартних і нестандартних ситуаціях;

ставлення до змісту компетентності та об'єкту її застосування; емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності [3: 25].

Структура педагогічної компетентності змістовно представлена в дослідженні А.Маркової, де ототожнюється з педагогічним професіоналізмом і охоплює п'ять виділених сторін праці вчителя як п'ять основних блоків педагогічної компетентності (педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, результативність навчально-виховної роботи, співвідношення між професійними знаннями та вміннями, професійні якості вчителя).

К.Юр'єва в структурі професійно-педагогічної компетентності визначає такі складові: професійні знання, вміння, навички і досвід їх застосування; методологічну, психолого-педагогічну; спеціально-предметну; методичну.

Отже, професійна компетентність розглядається як інтегральна якість особистості, що має свою структуру, дає можливість фахівцеві максимально ефективно здійснювати свою діяльність, а також сприяє його саморозвитку і самовдосконаленню.

Вважаємо необхідним уточнити зміст поняття „лідерська позиція”. По-перше, аналізу підлягає така психологічна характеристика особистості як „позиція”. По-друге, в якості фундаментальної основи дослідження постає феномен лідерства, який ми будемо розглядати відносно педагогічних колективів.

На основі вивчення загально-філософської та психолого-педагогічної літератури можна виділити два магістральних напрямки, перший з яких досліджує позицію як узагальнену характеристику положення індивіда у статусно-рольовій, внутрішньо-груповій структурі (Б.Д.Паригін, Я.Л.Коломинський). Другий напрямок розуміє позицію як стійкий компонент особистості (Б.Г.Ананьєв, К.К.Платонов, Л.І.Божович). Вияв і ствердження особистісної позиції вчені-психологи пов'язують із самовизначенням особистості (В.І.Войтко, А.В.Петровський).

Аналіз теоретичних і емпіричних досліджень з даної проблеми дає можливість визначити лідерську позицію як комплексне, відносно стійке, динамічне особистісне утворення, що характеризується певною системою ставлень людини до людей та до самої себе у складності соціальних відносин. Зовнішньо вона виявляється у лідерській поведінці і діяльності. Внутрішньо лідерська позиція зумовлюється системою установок, цілей і цінностей та відображає характер потреб, мотивів і переконань особистості.

Ураховуючи те, що структура лідерської позиції особистості містить 3 основні компоненти:

- когнітивний (відповідні знання, вміння, навички, переконання);
- мотиваційно-емоційний (мотиви, потреби, емоції, ставлення);
- діяльнісно-поведінковий (дії, вчинки, діяльність, поведінка), практично формувати її у майбутніх педагогів необхідно у діалектичній єдності вказаних складових.

Лідерська позиція в якості лідерського статусу може розглядатись (за Б.Д.Паригінім) з функціонально-рольового, професійного, морально-етичного, самооцінного аспектів[6].

Під лідерством ми розуміємо (за Л.І.Уманським) явище активного ведучого впливу особистості – члена групи – на групу в цілому. Володіння позицією лідера може бути обумовлено реалізацією особистістю певних якостей, які виступають ціннісними для групи (Р.Л.Кричевський). Стійкість статусної позиції відображає ступінь емоційних уподобань членів групи, причому функціонування ціннісного обміну виступає провідним фактором динаміки лідерства (О.І.Василькова).

В.О.Сухомлинський звертав увагу вчителів на те, що „будь-який первинний і загальноосвітній колектив багатий на людей, які мають яскраві індивідуальні задатки, здібності, інтелект, обдарування. Майстерність виховання полягає в тому, щоб ці індивідуальні риси виявлялися у вольовій спрямованості особистості, в глибоко розвиненій людській гідності, у палкому захопленні, у здоровому самолюбстві. Якщо глибоко вникнути у творчу майстерню умілих вихователів, то можна помітити, що їхні зусилля, спрямовані на створення колективу, починаються, по суті, з відкриття і шліфування яскраво виражених особистостей” [8: 439]. При цьому видатний педагог підкреслював, що життя шкільного

колективу – це „єдність духовного життя вихователя і вихованців, єдність їх ідеалів, прагнень, інтересів, думок, переживань. Передати людині моральну культуру, ідейні переконання, навчити жити в суспільстві, утвердити морально-етичні принципи – все це вимагає того ступеня духовної єдності, на якому вихователь і вихованець почувають себе однодумцями” [8, с. 433-434].

Критеріями оцінки результативності професійно-педагогічної діяльності вчителя (за І.А.Зязюном) є показники сформованості відповідної основи діяльності учня, які визначають здатність школяра до самостійного управління власною діяльністю та самим собою. Основним результатом виступає ефективність розвитку найважливіших сфер особистості учня: пізнавально-логічної (уявлень про довколишній світ, прийомів пізнавальної діяльності) та операціональної (вміння регулювати практичну діяльність, використовувати знання для розв’язання життєвих завдань) [7].

Для досягнення вищевказаного вчитель обов’язково повинен відчувати свою нерозривну єдність з учнями, свою відповідальність за них і перед ними, відчувати власну силу і можливість вести за собою; бути соціально компетентним. Виховання лідерської позиції у майбутнього вчителя передбачає, щоб він відчув і відчував у подальшому себе лідером, що веде як мінімум самого себе, шляхом пізнання внутрішнього і зовнішнього світів. Тільки ставши лідером власної долі, можливо, на нашу думку, свідомо бути лідером інших особистостей.

Як зазначав В.О.Сухомлинський, „перш, ніж керувати іншими, людині потрібно навчитися керувати собою, змушувати себе робити те, що наказує власне сумління, а щоб бути сприйнятливим до голосу совісті, треба бути дуже вразливим до добра і зла; вразливість ця набувається тільки тоді, коли людина... вже має певний моральний досвід боротьби за добро, пізнала радість такої боротьби, а вона пізнається на перших порах тільки у спільному створенні чогось гарного, доброго... У товаристві спільної боротьби людина пізнає іншу людину, у неї народжується найважливіша духовна потреба – потреба в іншій людині, в її підтримці, в тому, щоб допомогти їй” [9: 602].

„З кожним роком я все більше переконувався в тому, що влада над дітьми – це одне з найважливіших випробувань для педагога, це критерій, показник його культури,” – вказує видатний педагог [9: 493]. Це інструмент, який вчитель застосовує, виходячи з душевних спонукань. Для цього необхідно серцем відчувати „безмежне дитяче довір’я і неминучу в зв’язку з цим дитячу беззахисність”. Влада педагога і полягає в тому, щоб, відчуваючи велику відповідальність, виправдати цю довіру.

На запитання, з чого починається і з чого складається педагогічна культура вчителя, від якої залежить характер його управлінської діяльності, В.О.Сухомлинський у праці „Розмова з молодим директором школи” дає відповідь у формі наступних положень: глибоке знання вчителем свого предмета, володіння технологією педагогічної праці та багатством методів вивчення дитини, мовна культура педагога [8: 452-462]. Модель педагогічної культури вчителя (за В.Гриньовою) включає структурний (система цінностей, система умінь, систему знань, система ціннісних відношень) і функціональний (пізнавальна, дидактично-професійна, виховна, комунікативна, діагностико-організаторська, нормативна, захисна система) блоки [1].

Ефективність формування лідерської позиції студентів-майбутніх учителів забезпечується цілісною сукупністю об’єктивних та суб’єктивних умов, які визначають динаміку розвитку особистості у навчально-виховному процесі ВНЗ шляхом включення її до професійної діяльності.

До основних шляхів формування лідерської позиції у майбутніх педагогів ми відносимо наступні:

- залучення до такого виду діяльності (в т.ч. професійної), що надасть можливість зайняти лідерські позиції, виконувати лідерські функції, демонструвати лідерську поведінку;
- створення позитивного психологічного мікроклімату в студентському колективі;

- діагностику і корекцію особистісного розвитку в контексті професійних вимог педагогічної діяльності;
- формування установки на професійне самовиховання.

Підкреслимо, що входження України до Європейської освітньої системи обумовило нагальну необхідність виховання лідерської позиції студентів. В компонентах Болонського процесу основна увага приділяється особистісним чинникам: піднесенню ролі студентського самоврядування, забезпеченню участі студентської громади в акредитації ВНЗ, важливості самоактивності в оволодінні професією. Однак, не слід обмежуватись лише запропонованим, варто значну увагу приділити плеканню національного менталітету, піднесенню гуманістичної культури особистості, активному впровадженню світоглядно-виховних предметів.

Процес формування лідерської позиції у майбутніх педагогів як складової їх професійної компетентності на засадах гуманістичної педагогіки об'єктивно вимагає трьох основних напрямів: становлення педагогічних цінностей студентів, закладання основ нового педагогічного мислення; розвиток гуманістичної культури.

Педагогічні цінності – це особливості педагогічної діяльності, які дозволяють вчителю задовольняти свої матеріальні і духовні потреби, слугують орієнтиром соціальної та професійної активності, спрямовують педагога на досягнення суспільно значущих гуманістичних цінностей [2: 154].

Завдяки посиленню ролі педагогічних цінностей у становленні особистості вчителя можна вести мову про створення системи нового педагогічного мислення, що передбачає високий розвиток процесів аналізу, синтезу, прогнозування, рефлексії.

Зміст професійного педагогічного мислення полягає в пізнанні вчителем сутності педагогічних явищ та творчому розв'язанні професійно-педагогічних завдань [4: 110]. Позитивна реконструкція педагогічної ситуації, здатність приймати відповідальні рішення про вибір та можливості застосування засобів педагогічної взаємодії з учнями сприятимуть більш ефективному виконанню вчителем лідерських функцій.

Становлення лідерської позиції у студентів – майбутніх учителів початкових класів як складової професійної компетентності передбачає набуття гуманістичної культури, до якої входить сукупність загальнолюдських ідей, професійно-ціннісних орієнтацій, якостей особистості, гуманістичних педагогічних технологій, що сприятимуть успішній самореалізації в гармонії з загальнолюдською культурою, набуттю професійної та соціальної стійкості.

Перспективною, на нашу думку, є подальша розробка досліджуваного питання в контексті характеристики змісту лідерської позиції на різних етапах онтогенезу, сучасних корекційно-виховних методів впливу на її формування, створення гуманістичної концепції виховання лідерської позиції особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя. – К., 1998. – 300 с.
2. Исаев И.Ф. Аксеологические основания профессионально-педагогического образования // Ценностные приоритеты общего и профессионального образования: Материалы Международной научно-практической конференции. – Часть 1. – М., 2000.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. – М., 2004. – 52 с.
4. Кашапов М.М. Психология педагогического мышления. – С-Пб., 2000.
5. Маркова А.К. Психология труда учителя. – М.: Просвещение, 1994. – 192 с.
6. Парыгин Б.Д. Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории. – С-Пб.: ИГУП, 1999.
7. Педагогічна майстерність / За ред. І.А.Зязюна. – К., 2004. – 422 с.
8. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи // Вибрані твори в 5 томах. – Т.4. – К., 1977.
9. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю // Вибрані твори в 5 томах. – Т.3. – К., 1977.

УДК 371.134:81'243

С.Б. Черепанова

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ

У статті розглядається питання необхідності навчання іноземної мови у тісному зв'язку з відповідною національною культурою. Міжкультурна іншомовна компетенція як комунікативна мета навчання іноземної мови студентів передбачає оволодіння широким спектром знань соціокультурного плану.

The question of necessity of teaching students foreign language in close connection with corresponding national culture is touched upon in the article. Intercultural foreign competence as a communicative goal of teaching foreign language supposes mastering wide spectrum of sociocultural knowledge.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства значущість вивчення іноземної мови зростає, загострюється потреба в оволодінні іноземною мовою як засобом спілкування.

Нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії в Україні і в усьому світі, вплив технічних досягнень суспільства на розвиток мови вимагають розширення знань сучасного студента. Тобто окрім оволодіння необхідним обсягом знань при вивченні мови, випускнику ВНЗ необхідно володіти сучасними ціннісними орієнтирами, бути готовим до міжособистісного та міжкультурного співробітництва як у межах своєї країни, так і на міжнародному рівні.

Метою даної публікації є розгляд питання необхідності навчання іноземної мови у тісному зв'язку з національною культурою країни, мова якої вивчається.

Усе більше виникає потреба навчати не тільки мови, але і культури країни, мова якої вивчається. Використання лінгвокраїнознавчого аспекту допомагає формуванню мотивації навчання, що в умовах навчання надзвичайно важливо, тому що саме іншомовне спілкування не підкріплене мовним середовищем. Найважливішим мотиваційним стимулом вивчення іноземної мови є бажання до збагачення свого загального кругозору.

Проблема навчання іноземної мови у тісному зв'язку з відповідною національною культурою має свою історію. Серед перших, хто підійшов до розуміння знання фактів культури народу-носія мови, що вивчається, як до необхідної умови відповідного володіння мовою, був Р.Ладо [7].

В основі сучасного соціального замовлення в галузі освіти, як середньої так і вищої, лежить необхідність формування особистості, здатної до міжкультурного спілкування. Вирішення цієї проблеми можливе за умови формування у студентів соціокультурної компетенції.

Володіння студентами соціокультурною та соціолінгвістичною компетенцією у практичній діяльності та повсякденному житті сприяє досягненню взаєморозуміння у процесі усного та письмового спілкування з носіями мови, що вивчається, встановленню в доступних межах міжособистісних та міжкультурних контактів; усвідомленню місця та ролі рідної мови та іноземної мови, що вивчається в світі; залученню до культурних цінностей країни, мова якої вивчається; усвідомленню себе громадянином своєї країни та світу. Саме тому дана проблема є предметом уваги багатьох вітчизняних та закордонних учених (Рудакова Л.П., Пасов Е.І., Томахін Г.Д., Мільруд Р.П.) [1; 3; 4; 6].